

Araştırma Makalesi | Research Article

ISSN (çevrimiçi): 2459-0185 ISSN (basılı): 2548-091X

Makale Geliş | Received: 11.12.2023

Makale Kabul | Accepted: 28.03.2024

Atıf | Cite as: Derya Coşkun, "İlhanlılarda Komutanlıktan Küregenliğe Emir Hüseyin", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9(1), Haziran 2024, s. 1-11.

DOI No: <https://doi.org/10.56252/turktarars.1403430>

İLHANLILARDA KOMUTANLIKTAN KÜREGENLİĞE EMİR HÜSEYİN

Derya COŞKUN*

Öz

Türkçede güveyi anlamına gelen *Küregen*, Moğolların Cengiz soyundan gelen Moğol prensesleriyle evli kişiler için kullanılan bir unvan olarak karşımıza çıkmaktadır. Moğollar sonrası Timurlularda da görülen bu unvanın küregenlere devlet idaresinde belirli imtiyazlar sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda evlendiği kişi dolayısıyla diğer küregenlerden farklılık arz eden ve dikkat çeken isimlerden biri hiç şüphesiz Celâyirli Emir Hüseyin'dir. Onu diğer küregenlerden ayıran bazı durumlar söz konusudur. Bunlardan ilki, sırasıyla Gazan Han, Olcaytu Han ve Ebu Said Bahadır Han olmak üzere üç farklı hükümdar döneminde çeşitli hizmetlerde bulunmuş olmasıdır. Diğerisi ise Moğol tarihinde ilk defa bir emirin Horasan'ın yönetimine getirilmesi durumudur. Zira Horasan ikinci hükümdarlık merkezi olması hasebiyle genellikle şehzadeler tarafından idare edilen bir bölgedir. Fakat bu durum Emir Hüseyin'le beraber değişmiş, Horasan'ın idaresi ilk defa bir emire bırakılmıştır. Bu bağlamda makale, Emir Hüseyin'in İlhanlılarda komutanlıktan küregenliğe hayatını ve Hanlar dönemi siyasi faaliyetlerini konu edinecektir.

Anahtar Kelimeler: Küregen, Horasan, Olcaytu Han, Olcaytu Han, Ebu Said Bahadır Han

FROM COMMAND IN ILKHANIDS TO KUREGENSHIP: THE LIFE OF EMIR HÜSEYİN

Abstract

The word "Küregen" in Turkish, meaning son-in-law, emerges as a title used for individuals who married Mongol princesses descending from the lineage of Genghis Khan during the Mongol era. This title, encountered frequently during both the Mongol and Timur periods, granted certain privileges in the administration of the state to those with the Küregen title. Thus, the Küregen title, acquiring a political identity, was notably used as a significant power among the Mongols. One of the most remarkable figures in this regard is undoubtedly Emir Hüseyin of the Jelayirids. There are some distinctive aspects that set him apart from other Küregens. The first of these is his service during the reigns of three different rulers, namely Ghazan Khan, Oljeitu Khan, and Abu Sa'id Bahadır Khan. Another distinctive feature is that, for the first time in Mongol history, an emir was appointed to govern Horasan. As Horasan was generally administered by princes due to being the second administrative center, this was a significant departure from the norm. However, with Emir Hüseyin, the administration of Horasan was entrusted to an emir for the first time. In this context, the article will focus on Emir Hüseyin's life,

* Doç. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, derya.coskun@erzurum.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7161-5430.

transitioning from being a commander to Küregen in the Ilkhanate, and his political activities during the Khanate period.

Keywords: Kuregen, Horasan, Oljeitu, Oljeitu Khan, Abu Said Bahadur Khan

Giriş

Küregen (کورگن), Türkçe güveyi anlamına gelmekte olup Göktürk ve Uygur metinlerinde “küdegü” olarak karşımıza çıkmaktadır. Kelime, manasını aynı şekilde muhafaza etmenin yanı sıra bugünkü Türk lehçelerinde “küz’â (Şor, Sağay, Koybal, Kaç), küyâ (Tobol, Tara, Küyerik), küyö (Kırgız), küyöü (Kazak), kiyeü (Kazan, Başkurt, Tümen), küyâw (Karaim), güyü (Kırım), gäjoä (Gagavuz), küyü (Altay), kütiö (Yakut), küre (Çuvaş)” şeklinde telâffuzlara da sahiptir¹. “Küd (korumak)” kelimesinin “-agü” ekinin birleşiminden oluşan “Küdagü” kelimesi de damat anlamına gelmektedir. Moğolcada kayınbirader anlamına gelen “Kü-r-degü” kelimesindeki “-r” sesinin düşmesi sonucunda oluşmuş bir sözcük olarak da karşımıza çıkmaktadır². Uygur Türkçesindeki küden (misafir, konuk), Kıpçak Türkçesinde “küyegü/ küyev (güveyi)” Kırgızca köyüö (damad, genç koca) ifadelerin hepsi “Küregen” kelimesini işaret etmektedir³. “Küre” ve “gen” sözcüklerinden oluştuğu tahmin edilen bu birleşim, kaçmak manasına da gelmektedir. Bu kelime ekseriyetle Orta Asya’daki Türk Moğol devletlerinde kullanılmaktadır⁴. “Küda (bağırarak, çağırarak, gürültü etmek)”, “kü+de+gü (bağırarak, çağırarak)” demektir⁵. Moğolca karşılığı ise “sine kürgen/küregen” dir⁶.

“Küreken, Güregen, Güreken, Gurkan” kelimeleri özellikle Moğollar’da kullanılmakta olup “Cengiz Han soyundan gelen kızlarla evlilik yapan erkek, damat” manası taşımaktadır. Bu unvana sahip olan kişiler devlet idaresinde önemli görevlere getirildiğinden herkes bu unvana layık görülmemektedir⁷.

Emir Hüseyin Kimliği ve Küregen Olma Süreciyle İlgili Tartışmalar

Emir Hüseyin, Geyhatu Han’ın emirü’l ümeralarından Celâyirli kabilesine mensup Akbuka Noyan’ın oğlu, İlkan Noyan’ın ise torunuydu. Akbuka Noyan, Argun Han’ın kızı Gazan Han’ın ise kız kardeşi olan Olcatay hatunla evlenmek suretiyle İlhanlı damadı olmuş ve Küregen lakabını oğlundan önce kullanmıştı. Emir Hüseyin de ilerleyen süreçte İlhanlı damadı olmak suretiyle küregen lakabını kullanacaktır⁸. Emir Hüseyin, babası

¹ Abdülkadir İnan, “Güvey”, *Türkiyat Mecmuası*, S. 9, İstanbul 1951, s. 139.

² İnan, s. 139; Gerhard Doerfer, *Türkische Und Mongolische Elemente Im Neupersischen*, Franz Steiner Verlag GMBH, C. 4, Weisbaden 1975, s. 396

³ Tuncer, Gülensoy, “Altay Dillerindeki Akrabalık Adları Üzerine Notlar”, *Türk Dili Araştırma Yıllığı-Belleten*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1973-1974, s. 298.

⁴ Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford At The Clarendon Press, London 1972, s. 703; Özdemir Nutku, “Damad”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 434.

⁵ Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 400.

⁶ Tuncer, Gülensoy, “Altay Dillerindeki Akrabalık Adları Üzerine Notlar”, s. 299.

⁷ Kaan, Akar, *Türkistan Sözlüğü: 6. 19. Yüzyıllar Arasında Türkistan Türk Devletlerinde Kullanılan Unvan ve İstılahlar*, Porsuk-Kültür Yayınları, Eskişehir 2021, s. 469.

⁸ Fahrüddin Ebü Süleyman b. Tacüddin Benâketî, *Ravzatu Evlâu’l-Elbâb fî Mârifeti’t-Tevârîh ve’l-Ensâb*, Nşr. Câ’fer Şi’âr, Tahran 1348, s. 447.

Akbuka Küregen gibi Müslümanlığı seçmiş, dönemin önde gelen tarikat şeyhlerinden Şeyh Sefiyü'd-din Erdebili'nin müridi olmuştur⁹.

Akbuka Noyan ve oğlu Emir Hüseyin'in küregenlikleri ile ilgili dikkat çekici birtakım kayıtlar bulunmaktadır. Bu kayıtlara göre Argun Han'ın kızı olan Olcatay Hatun hem Akbuka hem de Akbuka'nın ölümü sonrası onun oğlu Emir Hüseyin'le evlenmiştir¹⁰. Bu konu tartışmalı olmakla beraber Moğol yasaları ve İslamiyet arasındaki bazı tezatlıkları da karşımıza çıkarmaktadır. Moğol yasaları çerçevesinde bu durum gayet olağan kabul edilebilirken İslamiyet böyle bir uygulamayı helal kabul etmemektedir. Zira İslamiyet'te muharremât¹¹ dairesi dâhilinde babaların evlendiği kadınlarla evlenmek; “*edepsizlik, iğrenç bir fül ve kötü bir yol*” olarak nitelendirilmektedir¹². Emir Hüseyin'in Müslüman olması dolayısıyla İslamiyet'in yasaklamış olduğu bir evliliğin meydana gelmiş olma ihtimali¹³ imkânsız görünmekteyse de bu durum tam tersi yönde de seyretmiş olabilir. Zira Moğollar, babalarının ölümleri sonrasında üvey anneleriyle evlenebiliyorlardı¹⁴. Bu duruma örnek olarak Doğu Çağataylardan Dost Muhammed Han'ın babasının dul eşlerinden birine âşık olarak evlenmesi gösterilebilir¹⁵.

⁹ İbn-i Bezzâz, *Safvetu's-safa*, Nşr. Gulamreza Tabatabâi Mevd, 1376 hş., s.349.

¹⁰ J. B. Van Loon, *Ta'rih-i Shaikh Uwais (History of Shaikh Uwais)*, Lahey 1954, s. 7; Patrick Wing, *The Jalayirids (Dynastic State Formation in the Mongol Middle East)*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 6; Sümer, Faruk, "Anadolu'da Moğollar", *SAD* 1/1969, s. 1-147, Ankara, 1970, *SAD*, 1/13.

¹¹ Fahreddin Atar, “Muharremât”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, s. 6-8; Şamil Dağcı, “İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri II”, *AÜİFD*, C. XLI (2000), s. 143.

¹² en-Nisâ 4/22; Atar, “Muharremât”, s. 6-8.

¹³ Cahiliye dönemi Arapları arasında leviratusun, öz olmayan dul anneyle evlenme şekliyle yaşatıldığı ve bu tür evliliğe *Zevacü'l Makt* denildiği fakat İslamiyet'le bu durumun ortadan kalktığı görülmektedir. Bkz; İbn Fazlan, *Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslâm Seyyahu İbn Fazlan Seyahatnamesi*, Haz. Ramazan Şeşen, Bedir Yayınevi, İstanbul 1975, s. 115-116.

¹⁴ Sir John Mandeville, *The Book of Marvels and Travels*, Trans. and not. Anthony Bale, Oxford University Press, 2012, s. 161; Hülâgü, babasının ölümü sonrası hükümdar olduktan sonra yasalara uygun olarak babasının dul eşleriyle evlenmiştir. Bu eşlerden biri de Kereyit kabilesine mensup üvey annesi Dokuz Hatun'dur. Aynı olay Geyhatu zamanında da görülmektedir. Geyhatu, babası Abaka'nın ölümünden sonra Kirman hâkiminin kızı olan Padişah Hatun ile Kereyit kabilesine mensup Uruk Hatun adlarındaki üvey anneleriyle evlenmiştir. Argun Han'ın oğlu Gazan Han da babasının ölümü sonrası üvey annesi Bulugan Hatun'u, hem de amcası Geyhatu'nun dul eşi Döndü Hatun'u nikâhına almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Reşidüddin Fazlullah, *Camiu't Tevarih, (İlhanlılar Kısmı)*, Çev. İsmail Aka-Mehmet Ersan-Ahmad Hesamipur Khelejani, TTK Yayınları, Ankara 2013, s. 4, 75, 150, 176, 196; Bertold Spuler, *İran Moğolları, Siyaset, İdare ve Kültür, (İlhanlılar Devri 1220-1350)*, Çev. Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 427; Ercan Gördeğir, “İlhanlı Hükümdarlarının Leviratus Geleneğine Uygun Evlilikleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. XLIII, (2019), s. 1330-1333; Ahmet Kütük, “Türk/Moğol Devlet Ve Toplum Töresinde Levirat Evlilikler Ve Uygulama Esasları”, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4 (7), 2022. Moğol hanına misafir olan Carpini de bu tarz evliliklerle ilgili çarpıcı bilgiler vermiştir. Batu Han (1227-1256) zamanında Rus prensi Andreas'ın Moğollar tarafından öldürülmesi üzerine onun kardeşi, maktulün eşiyle (yengesi) birlikte hanın huzuruna gelerek handan ülkelerini işgal etmemesini talep etmişti. Batu Han buna karşılık Andreas'ın kardeşine, dul kalan yengesiyle evlenmesini şart koşmuştu. Seyyahın anlatımına göre adam ve kadın evlenmektense ölmeyi tercih ettiklerini söyleyince Moğollar ikisini de yakalayıp bir yatağa yatırmış ve cebren birleşmeye zorlamışlardır. Bu olay Moğollarda görülen evlilik usullerinin en dramatik örneklerinden biridir. Bkz; Plano Carpini, *Plano Carpini'nin Moğolistan Seyahatnamesi (1245-1247)*, Çev. Ergin Ayan, Gece Kitaplığı, Ankara 2015, s. 47.

¹⁵ Muhammed Bilal Çelik, *Yarkent Hanlığının Siyasi Tarihi*, IQ Yayınları, İstanbul 2013, s. 101. Dost Muhammed Han'ın olayı şu şekilde anlatılmaktadır: ...han nihayet sarhoşluktan sendeleyerek elinde kılıcı ile Mevlana Muhammed Attar'a geldi ve ona dedi: “Annemle evlenmek istiyorum; meşru mudur, değil

Moğol toplumunun aile yapısı ve evliliklerine bakıldığında Moğol erkeklerinin çok sayıda hanımı olduğu göze çarpmaktadır. Öyle ki bazı Moğol hanlarının yüze yakın hanımı olduğu ifade edilmektedir. Öz anne, kızları ve öz kız kardeşleri dışında bütün akrabaları ile evlenebilen Moğollar, kardeşlerinden birinin vefatı durumunda onun eşiyle de evlenmek zorundaydılar. Bir çeşit levirat olan bu tarz evliliklere ek olarak da üvey oğlu olan dul kadın, üvey oğlunun onunla evlenme durumu söz konusu olabileceğinden eşinin ölümü sonrası başka biriyle kolaylıkla evlenemezdi¹⁶. Bu bilgiler çerçevesinde değerlendirildiğinde Emir Hüseyin her ne kadar İslam dinini benimsemiş olsa da Moğol gelenekleri çerçevesinde üvey annesiyle evlenmiş olabilir. Zira İslamiyet ve Cengiz Yasası arasında kalan Moğol evliliklerinin alt yapısına bakıldığında Cengiz Yasalarının önemli ölçüde etkili olduğu görülmektedir. Emir Hüseyin'in üvey annesiyle evlenemeyeceğini savunan birtakım çalışmalarda evlendiği kişinin Argun Han'ın diğer kızı olabileceği ihtimali öne sürülmüşse de bu düşünce akla pek uygun gelmemektedir. Zira Argun Han'ın ikinci bir kızından hiçbir kaynak bahsetmemekle beraber bu kızın adı hakkında da herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Dolayısıyla Argun Han'ın ikinci bir kızı olduğu şüphesi asılsızdır.

İlhanlı Hâkimiyet Sürecinde Küregen Olarak Emir Hüseyin

Emir Hüseyin, 1295 yılında babasının Baydu yanlısı Emir Konckıbal'ın tahrik ve teşvikleri sonucu öldürülme sürecine kadar onun hizmetinde bulunmuştur. Babasının ölümü, onun hayatında bir dönüm noktası olmuş ve Celâyir kabilesinin beyi olarak siyasi arenada yerini almıştır. Tam bu sırada İlhanlı tahtında da bir değişiklik meydana gelmiş ve Şehzade Gâzân, Han olmak suretiyle İlhanlı tahtına oturmuştur. Gâzân Han, ilk olarak Akbuka Noyan'ın ölümüne neden olan Konckıbal'ı yakalamış ve onu, çocukları Hüseyin ile Musail'e teslim etmiştir. Hüseyin ile Musail de Konckıbal'ı öldürerek babalarının intikamını almışlardır. İlhanlı idarecileri hususunda da değişiklikler yapan Gâzân Han, Şehzade Olcaytu'yu Horasan'a göndermiştir. Şehzade Olcaytu'ya atabey olarak da Emir Hüseyin'i görevlendiren Gâzân Han, Emir Musail'i de aynı şekilde Olcaytu'nun emrine vermiştir¹⁷. Emir Hüseyin atabeylik görevini, 1304 yılı Gâzân Han'ın ölümüne kadar sürdürmüş, Gâzân Han'ın vefatı sonrasında da Olcaytu'nun Han olmasında birinci dereceden etkili isimlerden biri olmuştur. Şehzade Olcaytu 19 Temmuz 1304 tarihinde

midir?" Dervişlerin en bilginlerinden biri ve çok dindar bir adam olan Mevlana şu cevabı verdi: "Senin gibi birisi için meşrudur." Böylece han hemen düğün hazırlıkları yapılmasını emretti. Fakat düğün gecesi rüyasında siyah bir ata binmiş halde babasını gördü; ona doğru gelip dedi: "Ey rezil! Biz bir yüzyıldan beri Müslüman iken, sen dininden döndün ve kâfir oldun." Babası kaburgasının altına bir ok attı, sonra attan inerek elini bir demliğin altına sürdü ve onunla hanın yüzünü karaladı. Han, o anda telaşla uyandı. Nefes nefese ve pişman bir halde annesinin evinden fırladı ve yıkandı. Sonra bir tarafında devamlı bir ağrı hissetmeye başladı; sabahleyin ise ateşe dönüştü. Halk, Mevlana Muhammed Attar'a gitti ve dedi: "Fetvayı veren sendin." Han dedi: "Mevlana'yı suçlamayın; çünkü fikrini sorduğumda yedi kişiyi öldürmüş durumdaydım, zavallı molla ne yapabilirdi?" Fakat Mevlana dedi: "Sana fetva vermedim; kısaca evliliğin senin gibi bir kâfir için meşru olduğunu söyledim. Mirza Muhammed Haydar Duğlat, *Tarih-i Reşîdî*, Çev. Osman Karatay, Selenge Yayınları, İstanbul 2006, s. 253-254.

¹⁶ Carpini, s. 47.

¹⁷ Ebûbekr el-Kutbî el-Eherî, *Târîh-i Şeyh Uveys*, Nşr. J. B. Van Loon, Lahey 1954, s. 146; Reşîdüddin Fazlullah, *Tarih-i Mübarek-i Gazanî*, Nşr. Karl Jahn, (Geschichte Gazan Han's) London 1940, s.36; Hamdullah Müstevfî, *Zeyl-i Tarih-i Güzide*, Nşr. İrec Afşar, Tahran 1372 hş., s. 595; Spuler, s. 570; Şîrin Beyânî, *Târîh-i Âl-i Celâyir*, İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahrân, Tahran 1093, s. 9.

tahta oturduğu sırada ön taraflarda saf tutan emirlerden biri de Emir Hüseyin'dir¹⁸. Olcaytu, han olmasının hemen akabinde görev dağılımı yaparken Emir Hüseyin'i İlhanlı incülerinden¹⁹ sorumlu olarak görevlendirmiştir²⁰. Bu görevi ulus beyi sıfatıyla devralan Emir Hüseyin, devlet işlerini Tebriz'de babasının adıyla anılan Akbuka sarayından idare etmeye başlamıştır. Olcaytu Han'ın Tebriz'e geldiği ilk gün Emir Hüseyin tarafından misafir edildiği sonrasında da kendi sarayına geçtiği görülmektedir. Bu davranış bile Olcaytu Han'ın Emir Hüseyin'e verdiği değeri anlamamız açısından önemli bir ayrıntıdır. Birçok bürokrat ve elçiyi de kendi sarayında ağırlayan Emir Hüseyin'in Olcaytu Han'a vermiş olduğu destek ortadadır. Bu kadar geniş bir perspektiften Olcaytu Han'a destek olan bir emirin bütün yarlıglarda mührünün olması ve devlet içindeki söz hakkı olağan bir durumdur²¹. Emir Hüseyin, icraatlarının yanı sıra Han'ın damadı olması sebebiyle de ayrı bir saygı görmüştür²².

İlhanlı Askeri Faaliyetleri Çerçevesinde Emir Hüseyin Küregen

Emir Hüseyin'in askeri anlamdaki ilk faaliyeti, 1306-1307 yılında Sultan Olcaytu Han tarafından Gilân'ın²³ fethine gönderilmesi olmuştur. Mahalli idareciler tarafından yönetilen Gilân, elverişsiz coğrafi yapısı sebebiyle İlhanlı hâkimiyeti altına alınamamıştır. Bu sebeple Olcaytu Han, Gilân'ın alınması için Emir Hüseyin öncülüğünde bir ordu sevk ederek burayı İlhanlı topraklarına katmayı başarmıştır²⁴.

Olcaytu Han'ın 1313 yılı Şam seferinde de yine Emir Hüseyin'in olduğu görülmektedir. Fakat bu sefer sırasında savaşmaya gerek kalmadan halk kendi isteği doğrultusunda teslimiyet bildirmiştir. Şam'ın İlhanlı topraklarına katılmasıyla beraber

¹⁸ Seyyid Hamidüddin Muhammed b. Burhaneddin Handşah b. Kemaleddin Mîrhând, *Târîh-i Ravzatu's-safâ*, C. V, Tahran (t.y.), s. 424-425; Şahâbuddin Abdullah b. Fazlullah Şîrâzî Vassaf, *Tecziyetu'l-emsâr ve Tecziyetu'l-âsâr*, Neşr. Muhammed Mehdî İsfahânî, Tahran 1338hş., vr. 467.

¹⁹ Eski Uyurca ve Moğolca belgelerde *ençü*, *inçü*, *ençi* şekillerinde yazıldığı ve çeşitli sözlüklerde “*emlâk-i hâssa; köle, esir, kul; miras; çeyiz*” anlamlarına karşılık geldiği görülmektedir. Kelime İlhanlılar'da daha çok hükümdarın ve hükümdar ailesinin özel emlâkiyle buralarda yaşayan esir ve kulları ifade etmek için kullanılmış ve bu emlâkle ilgilenen görevlilere *incü* veya *incû* denilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Osman Gazi Özgüdenli, “İncü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, TDV Yayınları, İstanbul 2000, s. 281.

²⁰ Vassaf, vr.470-471; Henry H. Howorth, *History of the Mongols (From the 9th to the 19th Century)*, C. III, London 1880, s. 534-536; Sümer, s. 1-147.

²¹ Ebu'l Kasım Abdullah b. Muhammed Ali Kâşânî, *Târîhî Olcaytu*, Nşr. Mahin Hambly, Tahran 1343, s. 83-175, 270; Şehabeddin Abdullah b. Lutfullah b. Abdürreşid b. Hâfız Ebrû, *Zeyl-i Câmîu't-tevârih-i Reşîdî*, Nşr. Hânâbâ Beyânî, Tahran 1317hş., s. 67; Abbâs İkbâl Âştîyânî, *Târîh-i Moğûl ez Hamle-i Çengîz tâ Teşkil-i Devlet-i Teymûrî*, Müessesesi-i İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1388, s. 308.

²² Hâfız Ebrû, *Zeyl-i Câmîu't-tevârih-i Reşîdî*, s. 67; el-Eherî, s. 149.

²³ Gilân, doğuda Mâzenderan batıda Doğu Azerbaycan kuzeyde Hazar Denizi ve Azerbaycan güneyde Zencan ile çevrelenmiştir. Sefîdrûd nehri tarafından iki ayrı bölgeye ayrılan Gilân'da nehrin sağ tarafı Biyepiş (nehrin berisi) sol tarafına ise Biyepes (nehrin ötesi) olarak adlandırılmıştır. Biyepiş'in merkezi Lâhicân iken Biyepes'in merkezi ise Reş'tir. Burası genellikle dağlar ve ormanlardan oluşan bir bölgedir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Spuler, s. 1137-1138; Ali Ekber Dihhudâ, *Lugatnâme*, C. XXIII, s. 643-644; Cl. Huart, “Gilân” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IV, TDV Yayınları, İstanbul 1945, s. 782; Derya Coşkun, “Taberistan ve Mâzenderân Adları Üzerine Bir Araştırma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 12 S. 64 Haziran 2019, s. 197.

²⁴ Kâşânî, s. 66; Hâfız Ebrû, *Zeyl-i Câmîu't-tevârih-i Reşîdî*, s. 70-76; Gıyasüddin Hândmîr b. Hâce Humâmüddîn Muhammed b. Hâce Celaleddin Muhammed el Huseynî Hândmîr, *Târîh-i Habîbu's-siyer fi Ahbâr-i Efrâd-i Beşer*, C. III, Tahran 1353hş., s. 191-194; Beyânî, s. 9; Aştîyânî, s. 311-313.

sınırlar genişlemiş, dolayısıyla da sınır idarelerinde değişimler meydana gelmiştir. Bu bağlamda Emir Hüseyin, Arran ve Şirvan'ın idarelerinde görevlendirilmiştir. Olcaytu Han ile Emir Hüseyin arasındaki sıkı ilişki Emir Hüseyin'in kızı Suyurgatmış Hatunu kendi nikâhına almasıyla daha da güçlenmiştir²⁵. Öyle ki bu sıkı bağ, Olcaytu Han'ın Ocak 1317 tarihinde ölümü sonrasında da devam etmiştir. Emir Hüseyin, Olcaytu'nun ölümü esnasında Bağdat'ta Ebû Said Bahadır Han²⁶ ise Horasan'da bulunuyordu. Ebû Said Bahadır Han'ın babasının ölümü sonrasında İlhanlı tahtına geçmesiyle İlhanlı siyasi hayatında bambaşka bir dönem başlamıştır²⁷.

Yesâvur İsyanı Sürecinde Emir Hüseyin Küregen

Ebû Said Bahadır Han'ın tahta çıktığı ilk yıllar kargaşa dönemleriydi. İlhanlı hâkimiyet alanı olan birçok noktada isyanlar baş gösterdi. Bu isyanlardan en önemlisi Şehzade Yesâvur isyanıdır. Şehzade Yesâvur, uzun süredir İlhanlılara karşı uygulamak istediği isyan girişimini Ebû Said Bahadır Han'ın küçük yaşta olması hasebiyle gerçekleştirmiştir. Olcaytu Han'ın yarlığını getirirken gevşek davranması dolayısıyla Nekûderilere mensup bir komutanı öldürerek ilk isyan girişiminde bulunan Şehzade Yesâvur, bu davranışı dolayısıyla Ebû Said Bahadır Han'ın tepkisini çekmişti²⁸.

Olcaytu Han zamanında beraberindekilerle Moğolistan'dan ayrılarak Ceyhun (Amuderya) Nehri'nden geçen Şehzade Yesâvur, Herât'a²⁹ kadar gelmiş ve Herât için bir

²⁵ Hâfız Ebrû, *Zeyl-i Câmîu't-tevârih-i Reşîdî*, s. 104-105; Aştîyânî, s. 320-321; Beyânî, s. 9.

²⁶ Ebû Said Bahadır Han, 3 Haziran 1305 tarihinde Olcaytu Han'ın dördüncü eşi olan Hacı Hatun'dan dünyaya gelen oğludur. İlhanlı Devletinin önde gelen komutanlarından Uygur asıllı Sevinç Aka, onun atabeyliğine atanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Derya Örs, *Tarih-i Olcaytu İnceleme ve Çeviri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1992, s. 84; Mustafa Uyar, "İlhanlı (İran Moğolları) Ordusunda Hiyerarşi: Askeri Yetkililer ve Nitelikleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 49/1 Ankara 2009, s. 37; Derya Coşkun, "Ebu Said Bahadır Han'ın Atabeyi: Uygur Türk'ü Sevinç Aka", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 75, 2023, s. 55-61.

²⁷ Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Hüseyin b. Ebu Bekir Şebânkârî, *Mecmâü'l ensâb*, (Muheddis Haşim), Emir Kebir Yayıncılığı Tahran 1376, s. 273; Hâfız Ebrû, *Zeyl-i Câmîu't-tevârih-i Reşîdî*, s. 119-123; Hândmîr, C. III, s. 196-198. Şehabeddin Abdullah b. Lutfullah b. Abdürreşid Hafız Ebrû, *Penç Risale-i Tarihi der bere-i Havadis-i Deveran-ı Emir Timur: Cinq opuscules de Hafız-i Abru Concernant l'histoire de l'Ira*, (Trc. Felix Tauer), Prague, Ferhengistan-ı Ulum-ı Çekoslov 1959, s. 31; René Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, Çev. M. Reşat Uzmen, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006, s. 426.

²⁸ Hâfız Ebrû, *Tarih-i Selâtin-i Kert*, s. 145-146; Derya Coşkun, *Herat'tan Yükselen Işık Kert Hanedanlığı*, Kitabevi, İstanbul 2020, s. 163.

²⁹ Antikçağda kurulduğu tahmin edilen Herât, tarih boyunca birçok siyasi yapıya ev sahipliği yapmış önemli merkezlerden biridir. Yoğun bir siyasi geçmişe sahip olan bu merkez, çağdan çağa farklı isimlerle anılmıştır. Öyle ki eskiçağlarda *Aria*, *Hayoru*, *Hareva*, *Hayerova*, *Hariova*, *Haraiva*, *Heroyve* şeklinde adlandırılırken Ortaçağ'a geçişle beraber Arap, Bizans ve Grek kaynaklarında sırasıyla *Hare*, *Harev*, *Apella*, *Apela*, *Vice*, *Bactria* ve *Chaira* olarak ifade edilmiştir Şehrin kuruluşuna dair farklı bilgiler mevcut olmanın yanı sıra en bilineni; Herât'ın Makedonya Kralı Büyük İskender tarafından Aria adıyla kurulmuş olabileceği ve başkentinin de Alexandra olduğudur. Muhtemelen bu bilgi dolayısıyla kaynakların bazılarında Herât'a *Harî* (*Herî*) *İskenderiyesi* ifadesi kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Seyfi-i Herevî İbn Ya'kûb, *Târîhnâme-yi Herât*, Nşr. M. Zübeyr es-Siddîkî, Calcuta 1944, s. IV; Veli Şah Behre, *Herât Neginî Horasan*, Afganistan 1391, s. 1; *The Cambridge History of Indiana: Ancient Indiana*, Ed. E. J. Rapson, C. I, University Press, Cambridge 1922, s. 327; Dietrich Brandenburg, *Herât Eine Timuridische Hauptstadt*, Akademishche Druck-Verlagsanstalt, Graz Austria 1977, s. 1; F. Justi, *The Life and Legend of Zarathushtra*, Avesta, Pahlavî and Ancient Persian Studies, Ed. Shams-ul Ulema Dastur Peshotanj, Behram J., Sanjana, P.H.D, Strazburg 1904, s. 154; . N. Frye, "Harât", *The Encyclopaedia of Islam*, Ed. B. Lewis,

tehdit oluşturmaya başlamıştı. O sırada Herât hâkimi olan Melik Gıyaseddin Kert, kaleyi şehzadeye teslim etmeyerek savunmaya başladı. Bu durumu öğrenen Sultan Ebû Said Bahadır Han, Emir Hüseyin komutasındaki bir orduyu acil olarak Mâzenderan'a gönderdi. Rey'e gelen Emir Hüseyin, keşif yapması için gönderdiği bir elçi vasıtasıyla Yêsâvur'un kalabalık ve güçlü bir orduyla hareket ettiğini haber alınca ilerlemekten vazgeçerek bir süre beklemeyi tercih etti. Bu sırada da Ebû Said Bahadır Han'a haber göndererek Yesâvur isyanının bastırılması için yardımcı kuvvete ihtiyacının olduğunu belirtti³⁰. Emir Hüseyin, ek bir kuvvet tarafından desteklenmediği sürece bu mücadelenin kaybeden tarafı olacağını farkındaydı. Ebû Said Bahadır Han'ın gönderdiği ek kuvvet Rey'de bekleyen Emir Hüseyin'in ordusuyla birleşti. Durumdan haberdar olan Şehzade Yesâvur, kendi emirleri ile istişarede bulunarak aceleyle geri çekilme kararı aldı. Bu sırada da birçok malı Herât civarında bıraktı. Melik Gıyaseddin Kert de ganimetleri Emir Hüseyin'e verdi. Şehzade Yesâvur'u takibe koyulan Emir Hüseyin, yollarda Şehzade Yesâvur'a ait birçok mal ve eşya ile karşılaştı. Bu durum Emir Hüseyin'in askerlerinin eline bol miktarda ganimet geçmesini sağladı. Şehzade Yesâvur ve adamları Nişabur'a geçip buradaki halka baskı ve işkence yapmak suretiyle haraç almaya çalışılırsa da Emir Hüseyin'in ordusuyla gelmekte olduğunu öğrenince telaş içinde buradan ayrıldılar. Meşhed'e gelerek karargâh kuran Şehzade Yesâvur, Meşhed hâkimi Emir Bedreddin'den bazı taleplerde bulundu. Bu taleplerin yerine getirilmesi durumunda da kimsenin canına dokunmadan Meşhed'den ayrılacağını bildirdi. Meşhed hâkimi onun istekleri doğrultusunda ona 500 koyun, 300 harvar un, 500 harvar arpa vermenin yanı sıra onun diğer ihtiyaçlarını da temin etti. İsteklerine kavuşan Şehzade Yesâvur, buradan ayrılarak Câm taraflarına gitti. Şehzade Yesâvur her ne kadar sürekli kaçış halindeyse de Emir Hüseyin de durmaksızın onun peşindeydi. Şehzade Yesâvur, yaklaşık 2000 kişilik bir kuvveti Herât'a göndermiş, Melik Gıyaseddin Kert şehri yeniden savunmaya geçmişti. Herât'ın kuşatıldığı haberini alan Emir Hüseyin, Melik Gıyaseddin Kert'e destek olmak için Herât'a gelmişti³¹. Bir ay boyunca süren kuşatmadan herhangi bir sonuç elde edemeyen Şehzade Yesâvur'un kuvvetleri kuşatmayı kaldırarak Gersir'e çekildiler. Böylece Horasan'ın hâkimiyeti Emir Hüseyin Küregen'e geçmiş oldu. Emir Hüseyin bu isyanı sonlandırmak için Çağatay Şehzadesi Kepek Han'dan 4000 kişilik bir yardımcı kuvvet istemişti. Kandahar'da yakalanan Yesâvur'un kuvvetleri burada dağıtıldı. İsyân, Şehzade Yesâvur'un öldürülmesiyle son bulmuştur. Böylece Horasan'daki kargaşa son bulmuş bölgede yeniden İlhanlı hâkimiyeti yeniden tesis edilmiş oldu³².

Horasan Hâkimliğine Atanan İlk Komutan Olarak Emir Hüseyin Küregen

V. L. Menage, Ch. Pellot and J. Schacht, C. III, Architecture East and West, London 1996, s. 177; Turgun Almas, *Uygurlar*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2011, s. 206; Zeki Velidî Togan, "Herât", *İA*, C. V-1, MEB Yayınları, İstanbul 1988, s. 429-442; Kürşat Yıldırım, *Çin Kaynaklarında Türkistan Şehirleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003, s. 96; Togan, s. 429-442.

³⁰ Hâfız Ebrû, *Zeyl-i Câmîu't-tevârih-i Reşîdî*, s. 131-133; Hândmîr, C. III, s. 201-203; Aştîyânî, s. 330-331; Spuler, s. 133; J. A. Boyle, "Dynastic And Political History Of The Ilkhans", *The Cambridge History Of Iran*, C. V, s. 303-421.

³¹ Hâfız Ebrû, *Zeyl-i Câmîu't-tevârih-i Reşîdî*, s. 133-134, 152-153, 157-158; Hândmîr, C. III, s. 201-204; Beyânî, s. 9-10; Spuler, s.133-134.

³² Hâfız Ebrû, *Zeyl-i Câmîu't-tevârih-i Reşîdî*, s. 158; Mîrhând, C. V, s. 502-503; Beyânî, s.11-12; Spuler, s.135.

Emir Hüseyin, Şehzade Yesâvur isyanını bastırdıktan sonra İlhan Ebû Said Bahadır Han nazarında ve İlhanlı Devleti'nde daha fazla itibar kazandı. Ebû Said Bahadır Han 'ın çocukluğundan itibaren onunla beraber Horasan'da hizmetler veren Emir Hüseyin, uzun süre bölgede bulunmasından dolayı Horasan'ı yakından tanıyan deneyimli bir emirdi. Bu nedenle olsa gerek Ebû Said Bahadır Han, o zamana kadar uygulanan İlhanlı Devlet idaresi geleneğinin dışına çıkmak suretiyle 1318 yılında Horasan hâkimliğine getirildi³³. Ebû Said Bahadır Han 'ın erkek çocuğu yoktu ve diğer İlhanlı şehzadelerinin sadakatinden de emin değildi. Bunun yanı sıra bahsedildiği üzere Emir Hüseyin Küregen, Ebû Said'in şehzadelüğünden itibaren onun yanında bulunmuş, değerli hizmetler vermiş, devlete olan sadakati konusunda şüphe edilmeyen ayrıca "damat" konumunda bulunan bir emir idi. Bütün bu nedenlerle İlhanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren devam edegelen bir gelenek Ebû Said Bahadır Han 'ın Horasan hâkimliğine bir İlhanlı şehzadesini değil de Celayirli Emir Hüseyin Küregen'i tayin etmesi ile İlhanlı Devletinin kuruluşundan itibaren şehzadelerin ana merkezi olarak bilinen Horasan'ın idaresi ilk kez bir emire verilmiş oldu. Emir Hüseyin'in Horasan hâkimliği yaklaşık bir yıl sürmüştü, bu bir yılın sonunda da hastalanarak 1321 yılında da vefat etmiştir. Cenazesi Tebriz'e getirilerek burada defnedilmiştir³⁴.

Sonuç

Moğol prensesleriyle evlenerek Küregen lakabı alan emirler, devlet içinde söz hakkına sahip olma imtiyazı kazanmışlardır. Hiç şüphesiz bunlardan biri de Emir Hüseyin Küregen'dir. Gazan Han ve Olcaytu Han'ın kız kardeşleriyle evlenerek İlhanlı Devletinde sahip olduğu hakları ve yetkileri sağlam bir zemine oturtmayı başaran Emir Hüseyin, devlet idari mekanizmasındaki bütün yarlıglarda mühür hakkına sahip olması nedeniyle diğer küregenlerden farklı bir noktada yer almaktadır. Cengiz yasaları ile İslamî kurallar arasında sıkışan evliliği dolayısıyla kaynakların bile temkinli yaklaştığı bu emir, babasının dul hanımıyla evlenmesi dolayısıyla araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Oysaki Moğol tarihine bakıldığında buna benzer örneklerin fazlalığı bu olaya bakışı olağan bir durum gibi gösterse de İslamî çerçevede değerlendirildiğinde pek de kabul edilebilir bir durum olarak gözükmemektedir. Emir Hüseyin, uzun yıllar İlhanlı Devleti'ne gerek idarî gerekse askerî anlamda büyük hizmetlerde bulunmuş bir şahıstır. Özellikle Şehzade Yesâvur isyanı gibi Horasan'ın kaderinde belirleyici bir olayın ortadan kaldırılmasının ana kahramanı olan Emir Hüseyin, Horasan'ın hâkimliğine atanan ilk emir olması dolayısıyla da dikkatleri üzerine çeken bir isim olmuştur. Zira onun zamanına kadar ikinci imparatorluk merkezi kabul edilen Horasan gibi değerli bir coğrafyanın şehzadeler dışında kimsenin idaresine bırakılmadığı bilinmektedir. Tabi ki onun Horasan idaresine verilmesindeki en temel sebep; bir dönem Ebû Said Bahadır Han'ın atabeyliğini yapması ve yine Ebû Said Bahadır Han'ın Horasanın hâkimliğine atanabilecek bir evlada sahip olmaması gösterilebilir.

³³Mîrhând, C. V, s. 502; Hândmîr, C. III, s. 207; Muhammed Hasan Han, *İtimadu's-saltana, Miratu'l-buldân*, Nşr. Abdülhuseyn Nevâi- Mir Haşim Muhaddis, C. IV, Tahran, 1366-1368 hş., s. 634; Spuler, s. 376.

³⁴ Mîrhând, C. V, s. 504; Hândmîr, C. III, s. 207; Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *SAD*, I/73.

Kaynakça

- Akar, Kaan, *Türkistan Sözlüğü: 6. 19. Yüzyıllar Arasında Türkistan Türk Devletlerinde Kullanılan Unvan ve İstilahlar*, Porsuk-Kültür Yayınları, Eskişehir 2021.
- Almas, Turgun, *Uygurlar*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2011.
- Âştiyânî, Abbâs İkbâl, *Târih-i Moğûl ez Hamle-i Çengiz tâ Teşkil-i Devlet-i Teymûrî*, Müessese-i İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1388.
- Atar, Fahreddin, “Muharremât”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, s. 6-8.
- Behre, Veli Şah, *Herât Neginî Horasan*, Afganistan 1391.
- Benâketî, Fahrüddîn Ebû Süleyman b. Tacuddîn, *Ravzatu Evlâu'l-Elbâb fî Mârifeti't-Tevârîh ve'l-Ensâb*, Nşr. Câ'fer Şi'âr, Tahran 1348.
- Beyânî, Şîrîn, *Târih-i Âl-i Celâyir*, İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahrân, Tahran 1093.
- Boyle, J. A., "Dynastic And Political History Of The Ilkhans", *The Cambridge History Of Iran*, C. V, s. 303-421.
- Brandenburg, Dietrich, *Herât Eine Timuridische Hauptstadt*, Akademishche Druck-Verlagsanstalt, Graz Austria 1977.
- Clauson, Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford At The Clarendon Press, London 1972.
- Coşkun, Derya, “Ebu Said Bahadır Han’ın Atabeyi: Uygur Türk’ü Sevinç Aka”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 75, 2023, s. 55-61.
- _____, “Taberistan ve Mâzenderân Adları Üzerine Bir Araştırma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 12 S. 64 Haziran 2019, s. 197-201.
- _____, *Herat'tan Yükselen Işık Kert Hanedanlığı*, Kitabevi, İstanbul 2020.
- Çelik, Muhammed Bilal *Yarkent Hanlığının Siyasi Tarihi*, IQ Yayınları, İstanbul 2013.
- Dağcı, Şamil, “İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri II”, *AÜİFD*, C. XLI (2000), s. 137-194.
- Dihhudâ, Ali Ekber, *Lugatnâme*, C. XXIII, s. 643-644.
- Doerfer, Gerhard, *Türkische Und Mongolische Elemente Im Neupersischen*, Franz Steiner Verlag GMBH, C. 4, Weisbaden 1975.
- Duğlat, Mirza Muhammed Haydar, *Tarih-i Reşîdî*, Çev. Osman Karatay, Selenge Yayınları, İstanbul 2006.
- el-Eherî, Ebûbekr el-Kutbî, *Târih-i Şeyh Uveys*, Nşr. J. B. Van Loon, Lahey 1954.
- en-Nisâ 4/22.
- Fazlan, İbn, *Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslâm Seyyahi İbn Fazlan Seyahatnamesi*, Haz. Ramazan Şeşen, Bedir Yayınevi, İstanbul 1975.

- Frye, N., "Harât", *The Encyclopaedia of Islam*, Ed. B. Lewis, V. L. Menage, Ch. Pellot and J. Schacht, C. III, Architecture East and West, London 1996, s. 117-177.
- Gördegir, Ercan, "İlhanlı Hükümdarlarının Leviratus Geleneğine Uygun Evlilikleri", *Tarih Okulu Dergisi*, S. XLIII, (2019), s. 1324-1340.
- Grousset, René, *Bozkır İmparatorluğu*, Çev. M. Reşat Uzmen, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006.
- Gülensoy, Tuncer, "Altay Dillerindeki Akrabalık Adları Üzerine Notlar", *Türk Dili Araştırma Yıllığı-Belleten*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1973-1974, s. 283-318.
- _____, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- Hafız Ebrû, Şehabeddin Abdullah b. Lutfullah b. Abdürreşid, *Penç Risale-i Tarihi der bere-i Havadis-i Deveran-ı Emir Timur: Cinq opuscles de Hafiz-i Abru Concernant l'histoire de l'Ira*, (Trc. Felix Tauer), Prague, Ferhengistan-ı Ulum-ı Çekoslov 1959.
- Hâfız Ebrû, Şehabeddin Abdullah b. Lutfullah b. Abdürreşid, *Zeyl-i Câmiu't-tevârih-i Reşîdî*, Nşr. Hânbâbâ Beyânî), Tahran 1317hş.
- Hamdullah Müstevfi, *Zeyl-i Tarih-i Guzide*, Nşr. Irec Afşar, Tahran 1372 hş.
- Hândmîr, Gıyasüddin Hândmîr b. Hâce Humâmüddîn Muhammed b. Hâce Celaleddin Muhammed el Huseynî, *Târîh-i Habîbu's-siyer fî Ahbâr-i Efrâd-i Beşer*, C. III, Tahran 1353hş.
- Hasan Han, Muhammed, *İtimadu's-saltana, Miratu'l-buldân*, I-IV, Nşr. Abdülhuseyn Nevâi- Mir Haşim Muhaddis, C. IV, Tahran, 1366-1368 hş.
- Howorth, Henry H., *History of the Mongols (From the 9th to the 19th Century)*, C. III, London 1880.
- Huart, Cl., "Gîlân" *İslam Ansiklopedisi*, C. IV, MEB Yayınları, İstanbul 1945, s. 782.
- İbn-i Bezzâz, *Safvetu's-safa*, Nşr. Gulamreza Tabatabâi Mecd, 1376 hş.
- İnan, Abdulkadir, "Güvey", *Türkiyat Mecmuası*, S. 9, İstanbul 1951, s. 139-144.
- Justi, F., *The Life and Legent of Zarathushtra*, Avesta, Pahlavî and Ancient Persian Studies, Ed. Shams-ul Ulema Dastur Peshotanj, Behram J., Sanjana, P.H.D, Strazburg 1904.
- Kâşânî, Ebu'l Kasım Abdullah b. Muhammed Ali, *Târîhî Olcaytu*, Nşr. Mahin Hambly, Tahran 1343.
- Kütük, Ahmet, "Türk/Moğol Devlet Ve Toplum Tôresinde Levirat Evlilikler Ve Uygulama Esasları", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4 (7), 2022, s. 43-56.
- Loon, J. B. Van, *Ta'rih-i Shaikh Uwais (History of Shaikh Uwais)*, Lahey 1954.

- Mandeville, Sir John, *The Book of Marvels and Travels*, Trans. and not. Anthony Bale, Oxford University Press, 2012.
- Mîrhând, Seyyid Hamidüddin Muhammed b. Burhaneddin Handşah b. Kemaleddin, *Târîh-i Ravzatu's-safâ*, C. V, Tahran (t.y.).
- Nutku, Özdemir, "Damad", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 434-435.
- Örs, Derya, *Tarih-i Olcaytu İnceleme ve Çeviri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bilimdalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1992.
- Özgüdenli, Osman Gazi, "İncü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, TDV Yayınları, İstanbul 2000, s. 281.
- Plano Carpini, *Plano Carpini'nin Moğolistan Seyahatnamesi (1245-1247)*, Çev. Ergin Ayan, Gece Kitaplığı, Ankara 2015.
- Reşidüddin Fazlullah, *Camîu't Tevarih, (İlhanlılar Kısmı)*, Çev. İsmail Aka-Mehmet Ersan-Ahmad Hesamipur Khelejani, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- _____, *Tarih-i Mübarek-i Gazanî*, Nşr. Karl Jahn, (Geschichte Gazan Han's) London 1940.
- Seyfi-i Herevî İbn Ya'kûb, *Târîhnâme-yi Herât*, Nşr. M. Zübeyr es-Sıddıkî, Calcuta 1944.
- Spuler, Bertold, *İran Moğolları, Siyaset, İdare ve Kültür, (İlhanlılar Devri 1220-1350)*, Çev. Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- Sümer, Faruk, "Anadolu'da Moğollar", *SAD* 1/1969, s. 1-147, Ankara 1970, *SAD*, 1/13.
- Şebânkâreî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Hüseyin b. Ebu Bekir, *Mecmâü'l ensâb*, (Muheddis Haşim), Emir Kebir Yayıncılığı, Tahran 1376.
- The Cambridge History of Indiana: Ancient Indiana*, Ed. E. J. Rapson, C. I, University Press, Cambridge 1922.
- Togan, Zeki Velidî, "Herât", *İA*, C. V-1, MEB Yayınları, İstanbul 1988, s. 429-442.
- Uyar, Mustafa, "İlhanlı (İran Moğolları) Ordusunda Hiyerarşi: Askeri Yetkililer ve Nitelikleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 49/1 Ankara 2009, s. 33-48.
- Vassaf, Şahâbuddin Abdullah b. Fazlullah Şirâzî, *Tecziyetu'l-emsâr ve Tecziyetu'l âsâr*, Neşr. Muhammed Mehdî İsfahânî, Tahran 1338hş.
- Wing, Patrick, *The Jalayirids (Dynastic State Formation in the Mongol Middle East)*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016.
- Yıldırım, Kürşat, *Çin Kaynaklarında Türkistan Şehirleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003.